

Az iskolanővérek lelkiisége

Tűnődések egy női rend spiritualitásáról

Tornay Krisztina Petra SSND

TARTALOM: A szavak határa; Női rend – női energiák – női vezetés; Elhallgató naplók; A vezető magányossága; Szent Kelemen; A nevelés realitása; Hazafiasság; Szociális érzék; Az ellentmondások törvénye

*Ha közelebb van:
Élesebben látszik
Hogy elérhetetlen¹*

A szavak határa

33

Egy olyan szerzetesrend² lelkiiségéről írok, amely nagyon keveset mondott magáról: százötven éve működik Magyarországon,³ de sokszor a közösség által fenntartott iskolák tanítványai sem tudják pontosan, milyen is ez a szerzetesrend. Kolozsvárott máig *Notre Dame nővéreknek* hívják őket, ami egy másik rend hivatalos neve. Láthatóan maguk a rendtagok nem különösebben tartották fontosnak, hogy rendjükéről, annak lelkiiségéről könyveket jelentessenek meg, írjanak, beszéljenek.⁴

Mindeközben más forrásokból⁵ az látszik, hogy ez a rend a Délvidék legnagyobb és leghíresebb iskolakomplexumát, a temesvár-józsefvárosi intézményt, az ország második leánygimnáziumát, a kolozsvári Mariánumot és még 30-40 kisebb-nagyobb iskolát működtet, köztük a Szabó Magda regényeiből⁶ is ismert debreceni Svetitset. Az interneten⁷ kutatva kiderül, hogy az a

¹ FODOR ÁKOS: *Idéző jelek*, Magvető, Budapest, 1979, 9.

² Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek, Schulschwestern von Unsren Liebe Frau, Schoolsisters of Notre Dame, Sorores Pauperes Scolae Nostrae Dominae, Hivatalos rövidítés: SSND.

³ 1858-ban Temesvárott nyílt az első magyarországi rendház és iskola.

⁴ Kivéve Géczy Immaculata írását.

⁵ TORNAY KRISZTINA: A SSND története 1858–1918, Lobmayer Ágnes és Veidinger Éva szakdolgozatai, melyekben a vonatkozó levéltári anyag pontosan hivatkozva - jelölve található.

⁶ Okút, Régimódi Történet, Für Elise

⁷ www.ssnd.com, www.gerhardinger.com, www.nasa.com

rend nemzetközi nevelő közösség: több ezer taggal, 30-40 országban, három földrészen.

Elgondolkodtató, hogy amikor informálódni szeretne valaki, először majdnem semmit sem talál. Meglehet, ez azzal van összefüggésben, hogy női közösségről van szó: saját maguk menedzselése vagy az eredmények dokumentálása, értékelése kevésbé foglalkoztatja a nők nagy részét, mint a valóságos élet.

Érdektelenségük a megfogalmazottság iránt és a körülöttük nyilvánvalóan áradó élet: férfias gondolkodású és értékrendű világunkban szokatlan jelenlét. Vagy éppen: természetes.

Amilyen megtisztító és irányadó egy pontosan megtalált kifejezés és definíció, épp annyira korlátozó és elerőtlenítő is lehet.⁸ Mert egyrészt kísértésbe eshetünk: ami nincs leírva, az nem is létezik: s amit írva látunk, az úgy van... Másrészt minden leírt és definiált igazság meg tud kötni és merevvé, élettelené tehet. A betű öl, a Lélek az, ami élte.⁹ Úgy tűnik, a női rendek hallgatása a világ nagy egyensúlyának egyik forrása: csak vannak, és létüket a belőlük fakadó élet jelzi.

Az iskolanővérek szolgálata a gyerekek nevelése:¹⁰ a gyereket egy hangsúly, egy fél szó az élete végéig elkíséri, s hónapok munkája hiábavaló, értelmetlen, meddő, vagy annak látszik. S minél közelebb megyünk magához az emberhez, annál inkább ezt a törvényszerűséget látjuk: óvatosságunk nő, magabiztosságunk enyészik, hittel, bizalommal és érzésekkel, sőt megérezésekkel tájékozódunk: fülünket azokra a finom hangokra¹¹ hegyezzük, amelyek jelzik az útirányt. S minél több tapasztalatunk van erről, annál kevésbé mondunk hangzatosakat.

A valós élet nem engedi magát dokumentálni: a leírt szó nem fejez ki; és leírása pillanatában már meg is változott a jelölt valóság.¹² A jelölő (szavak) és a jelölt (valóságdarab) közti kapcsolat bizonytalanságát vagy esetlegességét a nők ösztönösen természetesnek tartják.

S ez az első, amit erről a közösségről állíthatunk: értékrendjünkben a női szemléletből fakadó értékek, a valóság, az élet szolgálata, a vele való intenzív, közeli kapcsolat megelőzi és talán el is söpri mindennek a rögzítését.¹³

⁸ OTTLIK GÉZA: *Buda*, Európa, Budapest, 1993, 96. „Minél biztosabban megvan, annál pontatlanabb. Minél jobban pontosítod, annál kevésbé van meg biztosan.”

⁹ Szent Pál írja a korintusiakhoz: 2Kor 3,6.

¹⁰ A rend alaphivatása a gyerekek, elsősorban lányok és nők képzése, elsősorban a legrászorultabb társadalmi rétegekben.

¹¹ Részlet a Konstitúcióból: az engedelmesség számunkra azt jelenti, hogy „nyitottak vagyunk Isten hívására [...], aki akaratát igéjében, az emberekben, az élet, az egyház és a világ helyzeteiben és szívünk rezdüléseiben adja tudtunkra.” *Küldetéstek van*, Budapest, 1987, 28.

¹² OTTLIK GÉZA: *Buda*, 177–178. Az elnémulás még tud mondani valamit, a szavak nem: csak szétmaszatolni tudják azt is, ami megvan.

¹³ És ezzel nem kívánom azt állítani, hogy a rögzítés bármilyen formájára törekvés kevésbé lenne értékes. Hiszen e dolgozat is rögzít, s miközben írom, átélem, milyen veszélyeket rejt a rögzítés ténye. Míg a valóság VAN és megkérdőjelezhetetlen, a róla szóló bármilyen állítás esetleges és szinte hívja a kérdést, ellenvetést.

Ez az írás az eddig elmondottakkal ellentétben mégiscsak megformál és szóba önt, annak tudatában, hogy a valóság közelében kísérletek és töredékek lehetségesek csak és szerencsére.

Női rend – női energiák – női vezetés

A rend alapítója az úttörők közt volt, amikor 1854-ben a Vatikánál – nem csekély áldozat és szenvedés árán – sikerült elérnie, hogy a rend általános vezetője egy nő legyen.¹⁴ Addig bevett szokás volt, hogy legfőbb előjárónak mindig egy férfit neveztek ki, s teljes vezetői felelősséget sosem adtak egy nő kezébe.¹⁵ E vatikáni döntés azután mintául szolgált további közösségek szervezeti felépítéséhez, jogi jóváhagyásához.

Ahogy a hagyomány mondja: Boldog Terézia Gerhardinger¹⁶ meg volt győződve, hogy egy nő jobban átlátja és jobban megéri a közösség tagjainak ügyeit, rátermettebben tudja vezetni a szintén nőkből álló közösséget. Ezt a meggyőződést Michael Wittman, regensburgi püspök,¹⁷ a rend voltaképpeni atyja táplálta bele, a püspök úr korai halála után azonban Terézia minden támasz és segítség nélkül egyedül állt ki e hit mellett.

Jóval a női egyenjogúsító mozgalmak előtt ez a nézet nem feminista: mély, praktikus életbölcesség van benne. Együtt járt a papi rend őszinte tiszteletével és méltóságának elismerésével. Nem valakivel szemben kívánt hatalmat: a szolgálat érdekében egy fontos eszközhöz ragaszkodott.

Isten kétféle embert alkotott, és e kettőben együtt jelenik meg: másfélék a férfienergiák és mások a nőiek: a teremtő, aktív és dinamikus, lendületes, konfrontatív és strukturáló, a „dolgok nevét kimondó”¹⁸ férfienergiák mellett a női energiák befogadóak, életadóak és megőrzőek, a részletekre figyelmesek, érzékenyek, rugalmasak, gyengédek, türelmesek.

Elgondolkoztató, hogy a női energiák ilyenféle aktiválódása mennyire szükséges olyan helyzetekben, amikor elerőtlenedik a szervezet, a közösség. A 19. század közepe táján a század elejének aufklérizmust követő vallásos fellendülése, a pietás kifulladás, a liberalizmus és a századközep forradalmi szétzilálták a katolikus egyház belső erejét: a belső elerőtlenedést még alig lehetett érezni, de már ekkor készülődött a 70-es években kibontakozó és a

¹⁴ Ez ideiglenes elismerés volt, a végleges 1865-ben született meg.

¹⁵ 1833, illetve 1844: a Sacre Coeur és a Miasszonyunk Nővérei már megkapták ezt a jóváhagyást.

¹⁶ Született Karolina Gerhardinger (1797. Regensburg-Stadtamhof – 1879. München).

¹⁷ Georg Michael Wittman (1760–1833).

¹⁸ A Bibliában Ádám megnevezi a teremtményeket, ahogy a Teremtés könyvében olvashatjuk (Ter 2,19). A név adása egyben hatalom is a megnevezett felett, már tudom, mi az, és a megnevezett elveszíti titokzatosságát és megközelíthető lesz neve által.

porosz kultúrharcban, a francia szekularizációs törekvésekben megnyilvánuló térvészítés.

Alig lehet érezni, de a kor szívverése mégis kitapintható. Talán kevésbé racionálisan, mint inkább intuitíven. A következő időszak sikertörténete azt mutatja, hogy az új formában jelentkező szerzetesség meghódította a társadalmat. Gomba módra szaporodnak a különböző szolgálati területeket felváltó új alapítások. Mi jellemezte ezeket az újonnan alapult közösségeket? Az aktuális akut szükségletekre való válaszkérés, szociális érzékenység, kis közösségek, rugalmas szervezet, a szükségnek megfelelően a tagok gyors átcsoportosítása, a feltételekkel kapcsolatos hallatlan igénytelenség, a más vallásúak iránti nyitottság, a modern kor vívmányainak felhasználása, pl. reformpedagógia. Úgy tűnik, a korabeli ínségre adott gyors, hatékony, eleven válaszok lelkesítették a fiatalokat, a társadalom pedig befogadta, értékelte a születő intézményeket, az egyház új formációit.

Az iskolanővérek közösségét konkrét ínség: nevelő nélkül maradt német leányok sorsának felvállalása hozta létre. Konkrét helyzet konkrét hívására született meg Isten műve, eleinte kicsiben, majd nagyon hamar egyre szerteágazóbban, gazdagabb formában. A helyzet bibliai: a kánai menyegző aktuális gondja: nincs boruk. Mária észreveszi és cselekszik: s ezzel kezdi meg Jézus működését János evangélista szerint.

Az empátia, a helyzetek felismerése és a segítség keresésének/megvalósításának munkája a női energiák ismert útvonala, s nem ritkán a legnagyobb horderejű történéseket indítja el.

Az iskolanővérek női rendi vezetése és az egységes, központosított (nem a püspöki joghatóságnak alárendelt) szervezeti struktúra fájdalmai árán született meg. Közvetlenül a pápai jóváhagyást megelőzően néhány hétre Terézia anyát kiközösítette a müncheni érsek. Ezek a hetek gyötrelmesek voltak, hiszen nincs nagyobb szenvedés, mint a „jó emberek elítélő véleménye”,¹⁹ vagyis saját családjától kitaszítva lenni. De nincs erősebben érlelő helyzet, mint a lelkiismereti meggyőződésért kiállva a tekintéllyel vagy hatalommal szemben is vállalni a saját belső hanghoz való hűséget.²⁰

Egy katolikus szerzetesnő számára az egyházból való kiközösítésnél nem igen létezik nagyobb próbatétel: mindent megkérdőjelez ez a szituáció. Ami ebben megmarad, az valóban csak a tiszta, tűzpróbát kiállt arany.

Csak távolról nézve hihetetlen vagy megbotránkoztató, hogy egy, az egész életét és minden erejét, szeretetét az egyház ügyének szentelő ember éppen az egyház egyik vezetőjétől szenvedjen igazságtalanságot. A kor (egyházi) férfiai nem szoktak hozzá az önálló, vezetni képes nő jelenségéhez. A felelősség, a

¹⁹ Avilai Szent Teréz szerint lehetetlen az imádságban elmélyülni anélkül, hogy az ember az ún. becsületét, vagyis a világban betöltött megbecsült szerepét-helyét ne engedné elveszni, ha az megakadályozza abban, hogy belső szabadsága növekedjen (vö. AVILAI SZENT TERÉZ: *Belső várkastély*).

²⁰ „Kövesd a csillagot, amely feltűnt előtted! [Folge dem Stern, der dir aufgegangen, er wird dich sicher zu Jesus führen. – Dir: értelmezhető úgy is, benned] Biztosan Jézushoz vezet.” Terézia anya levele, 1858. 01. 03., in: *Bizalom és bátorság*, Budapest, 1997, 66.

szervezői és vezetői képesség férfitulajdonságoknak tűntek. Ez szokatlan és új volt, egy új nőtípus, vagy inkább: a nőben lévő lehetőség feltárulása. Másrészt hatalmi és érdekkérdés is volt: kinek a döntései hoznak létre vagy zárnak be egy-egy iskolát és milyen legyen az az iskola. És valóban: ahhoz, hogy Terézia megvalósítsa a kor kihívásaira válaszoló közösségprogramját, hatalomra volt szüksége, joghatóságra, rendelkezési, szabad döntési jogra.

Az egyház bölcsességét mutatja, hogy végül is teret engedett a jelentkező új női energiáknak: a 19. század második felében gombamód elszaporodtak a női rendek, egyedi, speciális, változatos színekben és ezerféleképpen szolgálták az életet és az élet bőségét az ínséget szenvedő helyzetekben.²¹ Terézia megkapta a Vatikántól a központi női vezetés jogát, és ez a struktúra őrizte meg a rendet az elmúlt századok alatt a széteséstől, szétforgácsolódástól, ez adott mindig új inspirációt és irányt a változó időkben.

Terézia anyja egyébként került még egyszer hasonló helyzetbe: az észak-amerikai misszió alapítását követően, melyet maga vezetett 1846/47-ben, az ottani megbízott előljáró és egy fiatal, tehetséges nővér, Karolina Friess különböző utakat tartott eredményesebbnek az amerikai kontinens szolgálatában. Alapvetően inkulturációs jellegű feszültségük Karolina Münchenbe küldését eredményezte. Münchenben, az anyaházban Terézia szóba sem állt vele, hosszú napokon át karanténban tartotta, hiszen egyedül, civil ruhában, kísérő levél nélkül érkezett: minden jel arra utalt, hogy súlyos szakadás nyomán, önfejűen döntött az út mellett. Ekkor Terézia volt a tekintéllyel, hatalommal bíró felelős vezető és Karolina a lázadó, újszerű, gyanús, aggodalomra okot adó. Terézia anyja viselkedése ekkor váratlan fordulatot vett: tájékozódott, kérdezett, majd Karolina rehabilitálása után kinevezte a huszonöt éves nővért az egész amerikai tartomány vezetőjévé. Bizalma és nyitottsága a tőle idegen, újszerű és szokatlan megoldások iránt tapasztalataiból fakad, összekapcsolódik saját hasonló élményével: s hogy ő nem az elutasítás, büntetés, kényszerítés eszközeivel, hanem egy nagyvonalú gesztus bizalmával válaszolt a kihívásra, hallatlan érettség és belső megdolgozottság eredménye.

A rendalapítóval történő események, viselkedése, reakciói meghatározzák a rendi (szervezeti) belső élet jellegét, szervezeti kultúrát vagy működési mechanizmust.²² A szentek ilyen „nyomát” karizmának is nevezhetjük, és ez végigkíséri az általa alapított közösség egészének és tagjainak életét.

Mint tanító rendnek öröksége ez a mindig újra megjelenő kihívás: új generációk, új jelenségek, új reakciók kerülnek be az iskolába: ami tíz éve működött, ma nem működik, ahogy húsz éve csináltuk, ma esélytelen. S mivel a

²¹ Innen ered a kissé ironikus mondás: hogy hányféle női rend van, azt még a pápa se tudja... csak a Jóisten. Én viszont az élet változatosságát és gazdagságát látom a sokféleségben. Praktikusán virágból is elég lenne egy fajta, vagy minden színből egy. És madárból is túl sok fajta létezik...

²² A szervezetekkel foglalkozók ismerik azt a jelenséget, mikor az alapító(k) egy-egy erőssége vagy gyengéje, megoldási mechanizmusa vagy szokása az eredeti gárda akár teljes lecserélődése ellenére is kitapinthatóan jelen van a szervezet működésében, meghatározva annak kultúráját, légkörét, kapcsolatrendszerét, kommunikációs formáit és viszonyát más rendszerekhez.

gyerek a legfontosabb és az ő fejlődése, kibontakozása, ezért mindig közel kell engedni azt a valóságot, amelyben ő él: a Harry Potter-es, számítógép-játékos, mobiltelefonos és csonkacsaládos világot, ahol a globalizáció vagy az ezer egyéb társadalmi-politikai nyomorúság érvényesül. S az iskolanővérek számára karizmatikus erőt és irányt, mintát ad ez egykori bizalom és nagyvonalúság, a belső biztonságból és hitből fakadó szabadság mozdulata.

Elhallgató naplók

Ha Lisieux-i Szent Teréz nem írja meg, főnöknőjének utasítására önéletrajzát, ma valószínűleg semmit sem tudunk arról, milyen mélyen, eredetien gondolkodott, érzett, élte meg a kívülről másnak látszó eseményeket. Ha Avilai Teréz nem írja meg könyveit, szintén előljárói utasításra, marad utána jó néhány reformált kármelita kolostor, de nem ismerjük humorát, gazdag képzelőerejét, magával ragadó egyéniségét. Kalkuttai Teréz anya mindenütt ismert az általa létrehozott múról, de csak ha emlékezéseit olvassuk, derül ki, milyen út vezetett a kolostorból a szegénynegyedekbe. Azt pedig, hogy kedvenc kutyája többször megharapta a nővéreket a kalkuttai anyaházban, csak egészen személyes forrásokból tudhatjuk.

A negyedik Teréz, Theresia Gerhardinger nem hagyott naplót és önéletírást maga után, csak több tucat közösséget, iskolákat, több tízezer elkötelezett embert. Önmagáról való elhallgatása elgondolkoztató: huszoneves koráig vezette belső életének történéseiről szóló feljegyzéseit. Ekkortól csend veszi körül, s amit elárul magáról, azt a leveleiben, praktikus ügyek közé rejtve olvashatjuk. S teszi ezt egy olyan korban, amikor divat a naplóírás. A szentimentalizmus, később a kibontakozó romantika ideje ez: a felvilágosodás sokkján éppen átesett európai kultúra ismét és most másként fedezi fel a belső, lelki világot: embere finomságot, érzékenységet, rezdüléseket és árnyalatokat talál önmagában, figyelmével belső tapasztalataira irányul és áhítattal figyeli az addig felfedezetlen belső tájak szépségét. Ha Sévigne vagy Mme Stael műveire, Rousseau és Goethe naplóregényére, Kármán József Fanni hagyományaira, Kazinczy Sophiejára vagy Széchenyi István többkötetes naplóira gondolunk, felidéződik ennek a kornak az íze.

A magyarok számára fontos lehet, hogy gróf Széchenyi István és Theresia Gerhardinger sorsa több ponton érintkezett, bár nem ismerték egymást. 1824-ben, amikor Wesselényivel éppen Angliából jön vissza, Wesselényi a Dunán szállítja az angol lovakat, s Regensburgban is kikötnek, ahol ekkor, az északi oldalon, Stadthofban a huszonöt éves Gerhardinger Karolina, a későbbi Jézusról nevezett Terézia tanít a népiskolában. Lehet, hogy látták egymást az utcán, vagy a templomban, ahová Széchenyi ekkor már rendszeresen jár.²³

²³ Széchenyi keleti útjáról visszatérve 1822-ben dönt úgy, hogy teljesíti vallásának minden formai előírását, s ettől kezdve Naplója tanúsága szerint rendszeresen járt templomba.

Széchenyi gondja ebben az időben, hogy bár tíz éve szolgál a hadseregben, mégsem kapja meg az őrnagyi rangot, és protekciót keresve megfordul a fejében annak a Sebastian Jobnak²⁴ a neve, aki 1833-ban Teréznek is segít, hogy az Udvarnál támogatást kapjon, illetve, hogy közösségét sikerüljön elismertetnie. Job ekkoriban a császárné²⁵ udvari káplánja, befolyásos ember, és ahogy Széchenyi írja, elsősorban a felsőbb körök vallásos hölgytagjai számára fontos a vélekedése.²⁶

Teréz Jobot Michael Wittmanon keresztül ismeri, aki regensburgi plébános, majd püspök volt, és Teréznek gyerekkora óta lelki tanácsadója. Job és Wittman barátok voltak, Wittman halála után Job természetesnek tartotta, hogy folytatja, átvállalja befejezetlen műve, az iskolanövérrek megalapításának ügyét: részben saját vagyonát, részben jelentős befolyását felhasználva.

S végül ez a különös elhallgatás: Széchenyi Naplói is elhallgatnak bizonyos értelemben: kezdetben nyilvánvalóan félig-meddig kifelé ír: arra számítva, hogy egyszer megjelenteti a sokak érdeklődésére számot tartó írást. Később teljesen átalakul a motivációja: saját maga számára tisztáz, fel- és megjegygyez, szembenéz, kíméletlenül, miközben külső aktivitása egyre átfogóbb, kreatívabb. Kb. 31-32 éves, amikortól a Napló bejegyzései külső ember számára sokszor feloldhatatlanok, saját maga számára szánt belső tisztázások s megjegyzések vázlatává válnak. Megszűnik az irodalmiság szándékoltsága.

Úgy tűnik nekem, hogy Teréz elhallgatása is ilyen befelé fordulás: egy ponton annak belátása, hogy a lényeg a szavakon túl van. Fiatalkori feljegyzései mély, intenzív belső élményekről vallanak, érzékeny, misztikusan megragadott belső meglátásokról. A mondatokon érződik az a lendület, keresés, ahogyan próbálja szavakba önteni tapasztalatait: s talál is olyan kifejezéseket, amelyek közvetítik az élmény izzását, ugyanakkor kevésnek érzi őket: „Hogyan tudnám leírni belső békémet? Most Jézusban vagyok...”²⁷

E részleteket olvasva fölmerül a kérdés: hogyan volt tovább? Hiszen még ötven évet élt, s az ekkor megtalált ösvényen haladt, mi minden történhetett, amit hallgatás fed. Elhallgatott: határba ütközött, a kifejezés határába. És bár mi, emberek szüntelenül küzdünk a szavakkal, hogy töredékesen ugyan, de közvetítsék a rájuk bízott tartalmakat, és sokszor állunk meg eltűnődve, mennyire sebezhető, tökéletlen ez a folyamat, ténylegesen elhallgatni nem szoktunk.

Az elnémulás lemond a további küzdelemről a kifejezés lehetőségéért. Valamit felad. S valamit választ. Ha a külső történéseket nézzük, Teréz aktivitása és a mögötte megnyilvánuló belső lelkierő egyre növekedni látszik. A napló vezetett feljegyzéseinek idején több sikertelen kísérletet él át, amikor különböző barátokkal, tanítótársakkal szerzetesi közösséget próbálnak létre-

²⁴ Franz Sebastian Job (1767–1834).

²⁵ Ferenc császár negyedik felesége, Karolina Augusztá, II. Miksa bajor király lánya.

²⁶ Széchenyi arra gondol, e befolyásos hölgyeken keresztül megnyerné magának Jobot, s az a császárnén keresztül hatna a császárra. Végül is – valószínűleg – elveti ezt az ötletet.

²⁷ *Bizalom és bátorság*, 71. (Idézet Theresia Gerhardinger írásaiból, 1822. 03. 16.)

hozni, de ezek sorra felbomlanak. 1825 és 1833 közt ezek a nekilendülő és elhamvadó kezdemények s a velük együtt járó remény és csalódás jellemző.

1833-ban formálisan is megalakul a közösség, 1835-ben Teréz nyilvános örökfogadalmat tesz.

1833 után az látszik, hogy Teréz belső életét csend veszi körül, de tevékenysége egyre gyümölcsözőbb. A hozzá kapcsolódók elköteleződése egyre teljesebb, a fiatalok számára vonzó a közösség, és szinte egymást hívják be. A közösség vállalkozó kedvű, élő, nyitott: 1847-ben már Észak-Amerikában találjuk egy kis csapatukat, amely ottani misszióra vállalkozott. A közösség lelke, központja Teréz: valami árad belőle, ami nehezen meghatározható: biztonság, erő, hit, az élet lüktetése és elevensége. Azokat érinti meg, akik erre különösen is fogékonyak, a fiatalokat. Aktivizálja a bennük szunnyadó energiákat: egyikük élelmet szerez a szűkölködő közösségnek, másik újságcikket ír a védelmében. Lelkesedés és erő ébred azokban, akik érintkeznek vele. Megelevenítő hatása van.

Az érett nő termékenysége ez: az érintésétől élet fakad, ami ernyed, elevedik.

Mindez együtt jár azzal, hogy feleslegessé – mert tehetetlenné – válnak a szavak. Egy ponton túl a megélt életnek vannak olyan tapasztalatai, amelyeket nem lehetséges ki- és elmondani. Nem lehetséges, ha megpróbálsz, de talán nagyobb bölcsesség meg sem próbálni. Ahogy a moldvai magyar csángók mondják: nem szabad mindent kimondani, nem szabad mindenről beszélni: elvész az ereje, mélye, szépsége.²⁸ A legfontosabbról hallgatni jó, megvédelmezni a szavak hamisságától, őrizni, táplálni: a tüze melegít, gyógyít akkor is, ha rejtett. Aki erre az őrzésre képes, nem veszti el kapcsolatát a mélységgel, a belső forrással.²⁹

A valóságnak egészen más látása ez, az értelmezések, vélekedések, benyomások relativitását már megélt, bölcs és higgadt letisztulás. Az az emberi érettség, amikor alig néhány érték fontos, az viszont mindennél erősebben. És ebben ott van mindkettejük esetében – Széchenyinél is, Theresiánál is – a szinte emberfeletti, állhatatos, mindenek ellenére is mindent túlélő, elkötelezett aktivitás – a cselekvő szeretet: építeni. Annak a világos megértése, hogy az ember minden döntése, lépése itt a földön végtelenül fontos, és vagy építi, gazdagítja, vagy sivárrá, szegénnyé vagy éppen rosszra teszi a környezetét, a világot.

Nagy erő és nagy felelősség ez. Hogy erőt veszek-e el, vagy erőt adok a környezetemnek és így az egész teremtésnek, csak rajtam múlik: ez a szeretet egyszerű képlete. A szeretet mozgatja a létezőket – mondja Rilke. Saját szívünk legmélyén, túljutva sok burkon, melyet félelmeink, bűneink, ragaszkodásaink, kicsinyességünk és ezer más sebünk ragaszt ránk: Isten lakik. Ebben a mélységben forrásra bukkanunk, s ebből fakad minden élet bennünk és

²⁸ Nagyanyjáról mesélve írja ezt Petrás Mária, in: *Szarvasünők*, Boldog Terézia Katolikus Egyetemi Feminine Studies Szakkollégium, Debrecen, 2008, 16.

²⁹ „A hallgatásban és a reménységben van az erő.” Terézia anya levelei 1834; in: *Bizalom és bátorság*, 77.

körülöttünk. Akik eljutottak eddig a forrásig, tudják az utat, másoknak is segíteni képesek.

Ezt az utat csak megtapasztalni lehet. Minden szó, amely erről szól, kong, felületes, ügyetlen, végső soron hamis. A régiek sokszor mondták: majd megéled, s megérted. S ezért szólnak mindennél erőteljesebben hozzám az elhallgató mondatok. Jelzik, hogy olyan világból adnak hírt, ahol az emberi okosság, ráció, rutin és szabályok relatívvá válnak. A valóság, e teremtett világ működésének, saját életünknek és Isten jelenlétének valósága megérint és önmagáért, saját nyelvén szólal meg. „Félek, máris túl sokat mondtam és istenkáromlást követek el” mondja Lisieux-i Teréz e titok előtt.

Theresia Gerhardinger a valóságosság, a jelenlét hallgató és hívő szentje.³⁰

A vezető magányossága

Az elhallgató naplók mást is jelezhetnek. A közléstől való olyanfajta eltávolodást, amely a magányossággal jár. Nem annak a magányosságnak a velejárója ez, amikor valaki közösség, kapcsolatok nélkül él. A kapcsolatok gazdagsága és a közösség otthonossága közepette is magányos az, aki a vezetés felelősségét magára veszi.

Hasonlít ez a szülő magányához a gyermekével kapcsolatban, vagy a nevelőéhez a tanítvánnyal szemben. Távolságot jelent a hatalom, tudás, tapasztalat; és ha ez csökkenhet is a másik fejlődésével, sosem tűnik el az a különbség, amelyet a felelősségvállalás okoz: ennek csak a felelősség letétele vet véget.

Minden nevelő ismeri az illúziót, mely szerint a baráti kapcsolatot nem zárja ki a tanítványi viszony. Ez az elképzelés éppen addig tart, amíg a tanítvány fejlődéséért érzett aggodalom/gond/törekvés nagyobb nem lesz, mint a természetes emberi vágy a kapcsolatra. Ekkortól ugyanis már nem osztja meg felszabadultan önmagát a nevelő, hanem annyit és úgy ad magából, ahogy azt a másik személy fejlődésének mederkészítő munkája pillanatonként megköveteli. S minél inkább tiszteli a másik fejlődését, annál inkább így van ez. A tanítvány pedig addig marad tanítvány, amíg e szerep határainak megfelelően részesül a mester tapasztalataiban: amint a szerep határa módosul és ő társsá válik, elveszti mesterét.³¹

³⁰ Nem véletlen, hogy lelkiségében központi helyet foglal el az Oltáriszentség tisztelete, a csendes, jelenlévő ima.

³¹ A Mester és a Szülő a tanítvány/gyermek számára mindig archetipikusan távoli marad: ezért felnőtt korunkig, néha tovább, nem ismerjük meg igazán szüleinket. Nem tudnánk különben felnőni, ha nem egy archetipikus, főként magasodó személypáros lennének. „Gyermeke egészséges személyiségalakulásához mintegy medret kell tartani az anyának és egyre táguló határokat az apának.” ANTALFAI MÁRTA: *A női lélek útja – mondákban és mesékben*, Ú. M. K., Budapest, 2006, 72.

Terézia anyja harmincas éveinek derekától fogva vezető volt: egyre növekedett azok száma, akik mesterüknek tekintették és tőle vártak bizonyos eligazítást, biztonságot, alkalmanként támaszt. Erre nemcsak rendalapító volta predestinálta. Erős nőnek ismerték, érett és nyugodt egyéniség volt, ugyanakkor nyitottsága és tehetséges pedagógusi mivolta, egyre növekvő tapasztalatai karizmatikus vezetővé is tették. Ahogy rendjéről beszélve mindig hangsúlyozottan és tisztelettel *Isten művének* nevezte azt,³² abban ott van az elkötelezett, odaadó szolgálói magatartás, amellyel önmagát alárendeli egy igaz és szent ügynek. És ez az alárendelődés az, amiben eltűnik ő maga, amiben elhallgat, és ebben megsejthető az a magány is, amellyel járt ez az elköteleződés.

Minden saját belső útját járó ember magányos, mert ha a belső hangra figyel, nem tud a kinti hangoknak megfelelni. Ám a hasonló utat járóval szép találkozásokot élhet át. Jóval nagyobb a magánya annak, aki helyzeténél fogva közösségének vezetője és biztonságot jelentő személy. Míg maga a belső kételyek és félelmek, kísértések útján halad, sokan körülötte gyengék még a szilárd táplálékhoz. Emberi sorsunk, hogy – a fiatalság lelkes odaadó mozdulata után – sokáig csak biztonságot keresünk és reménykedünk, hogy „megússzuk”, s hosszú érési folyamat után jutunk el odáig, hogy nem féltjük tovább az életünket (jó hírünket, elismertségünket, sikerünket, pozícionkat), szakadékba merünk ugrani: rátalálva arra az egyetlen értékre, amely egyedül fontos, amelyért semmi sem drága, és amelyet majdnem elvesztettünk a hosszú morfondírozásban.

Terézia anyja e kép szerint a szakadék másik oldalán áll: türelemmel és szeretettel várja, hogy ki szánja rá magát az ugrásra, amelyet láthatatlan angyalok sokasága vár, hogy az ugrónak kőbe ne ütdjék a lába.³³

Szent Kelemen

Ha szellemi gyökeret keresünk, eljutunk Clemens Hofbauer (1751–1820) udvari káplánig. Clemens Hofbauer tanítványa volt nemcsak Sebastian Job, hanem Széchényi Ferenc is.

A később szentté avatott premontrei pap Széchényi István apjának, Széchényi Ferencnek lelki vezetője volt, és meghatározta a Széchényi-család lelkiségét. Ferenc aggályosságra hajlott, idős korában ez egyre nagyobb arányban érvényesült, de az új, 19. század eleji katolikus pietásnak is lelkes híve volt: Istvánhoz írt levelében az irgalom és jóság sokkal erőteljesebben szere-

---

A mai közösségekben nagyon gyakori – talán a családok válságával párhuzamosan –, hogy a vezetőre ugyanezt a személyét távontartó, benne egy archetipikus szerepet meglátni kívánó szemléletet vetítik.

³² Terézia anyja halálakor mondja, őt idézve Adalbert Huhn prelátus. In: *Küldetéstek van,* 141.

³³ 91. (90) zsoltár 11–12.

pel, mint az igazságos szigor. „Isten [...] sosem fogja megtagadni támogatását, ha hozzá fordulsz...”³⁴ E levélből úgy tűnik, Ferenc mély emberismerettel és isten irgalmába vetett reménnyel harcolt a rátörő kétségek ellen. Reményét és bizalmát erősítette a hetente egyszer nála ebédelő szent szerzetes, Szent Kelemen, akinek a közelében még fizikailag is jobban érezte magát. Úgy tűnik, e premontrei szerzetestől ered az a valóságot tisztelő, a világot természetességében elfogadó, irgalmas és kreatív, aktív katolikus szemlélet, amely alapvetően meghatározta a 19. század első fele néhány tevékeny lelkiségű személyiségének lelki beállítottságát.

Széchenyi írásaiban többször visszatér az a meggyőződés, hogy Isten szolgálata itt a földön az embertárs, a közösség szolgálata, amely aktivitást, munkát jelent és az ebben való áldozatot, odaadást. Minden terve, tevékenysége, a kreativitás teremtette művek közvetlenül az Istentől kapott feladat teljesítése. Ugyanez a szemlélet érvényesül Terézia anyja és a kongregáció elkötelezett tevékenységében.

Mi, magyarok külön is sokat köszönhetünk ennek a lelki iránynak: a Széchenyi Ferenc alapította Magyar Nemzeti Múzeumot, Országos Könyvtárat, az általa mecenatúrált írók-költők (Csokonai, Tessedik, Pálóczy) műveinek korabeli kiadását, Széchenyi István reformtevékenységét, számos intézményt, épületet, kezdeményezést és főleg szellemiséget, amely másokat is megindított és lelkesített, s többek között az iskolanővérek közösségének megalapítását és magyarországi nőnevelésben betöltött százötven éves szerepét.

A nevelés realitása

Viktor E. Frankl, az Auschwitzot is megélt bécsi logoterapeuta professzor szerint az embernek alapigénye, életszükséglete, hogy értelmesnek érezze az életét.³⁵ Ez az értelemkeresés jelentheti a már megtörténtek integrálását, megértését és elfogadását, de vonatkozik arra is, hogy milyen célt találok saját egyetlen életlehetőségem leélésének. Választásaink korántsem szabadok abban a tekintetben, hogy egyetlen életünket konkrét környezetben, adottságokkal és irányultságokkal éljük, s minden döntésünket ezer ilyen körülmény befolyásolja. És mégis: tapasztaljuk a szabadság kihívását és súlyát, és képesek vagyunk elköteleződni.

A tizenkét éves Karolina Gerhardinger körülményei hatására kezdett tanítani: egyszerűen nem volt más, aki a még kisebbeket az alapvető ismeretekre megtanítsa. Felnőve azután szabadon választotta ezt az utat: ráismert, mint sajátjára. Nem minden utak legtökéletesebbjét választotta, egyszerűen a sajátját, amelyben otthon érezte magát, s az évek elteltével egyre gazdagabb tartal-

³⁴ Széchenyi Ferenc levele fiához, Istvánhoz, 1817. In: FRAKNÓI VILMOS: *Gróf Széchenyi Ferenc*, Osiris, Budapest, 2002, 303.

³⁵ VIKTOR E. FRANKL: *...mégis mondj igent az Életre!* Pszichoteam Mentálhigiénés Módszertani Központ, Budapest, 1988.

lommal telt meg. Éppen tanítás közben ébredt rá arra, hogy olyan pontját érinti az emberi valóságnak, amely talán egyedül értelmes: a másik ember kibontakozását, teljességét, egyszerűen: életét szolgálja, ahogy Jézus is megfogalmazta saját hivatását: *hogyan legyen és bőségben legyen*. A szeretet életet ad, életet teremt, örül az igazságnak, ha az megvalósulni tud.

Az egész világegyetem azért lett, hogy az élet megjelenjen rajta és minden, ami a Földön van, az életet szolgálja. A civilizációk és minden eleme: az államok, a társadalmi rendek, a vallások, a kultúra és tudomány – mind az élet szolgálatában születtek, és elvesztik erejüket, ha eltávolodnak eredeti rendeltetésüktől. A Földön a legértékesebb az élet és Isten maga az élet ura. Minden ember azért élhet egyáltalán, mert valakik szolgálták benne az életet, és nemzedékek ezrei készítettek elő a mostani nemzedékek számára az élet lehetőségét. Hatalmas és természetesen láncba áll be az, aki az életet szolgálja. És a Teremtés láncába áll be az, aki a nemzedékeket neveli.

A gyerek növekedik, és növeli-neveli a felnőtt. Az egész egy láthatatlan folyamat, amely során ember születik. Titokszerűsége miatt alázatra tanít, valóságossága révén szolgálatra és állhatosságra készítet, mérhetetlen volta miatt óvatossá tesz, s mindig más, változatos fordulatai nyitottá, érzékeny alakítanak. Vannak törvényszerűségei, mint a következetesség, hitelesség, éberség és vannak kivételek. Aki neveli, az maga is egy fejlődési folyamat kalandját vállalja fel: az emberi érlelődés kalandját.

Az első, amit a nevelés próbára tesz, a szakmai felkészültség.³⁶ Ez minden további hitelesség alapja. E tekintetben Terézia korát megelőzően fontosnak látta az alapos ismereteket: Münchenben színvonalas tanítói képzőközpont hozott létre, amelyet folyamatosan fejlesztett és a mindig megújuló igények szerint bővített. Ugyanez történt a magyar tartományban is, Temesvárott és Szegeden volt a rend képzési központja, ahol a férfitanítók számára már régen felállított mércének megfelelően oktatták a nőket: nemcsak a nővéreket, hanem a világi tanítónői segítőkét is.

A szakmai tudás magában foglalja a módszertant és a pedagógiát is, s itt különösen sok újítást és eredetiséget találunk Terézia anya rendszerében. Az óvodáskorúak nevelői számára pl. egészen más kurzust tartott, mint az egy-két évvel idősebbeket tanítóknak, szaktanítókat képzett, korszerű pedagógiai irányok szerint oktattott.³⁷ Minden egyes nővér saját adottságait ismerte és eszerint képezte, illetve fejlesztette őket. Kolozsvárott a nővérek először az Auguszteumban tanítottak, ahol gyógypedagógiát is bevezettek: ez a szakoktatás tette őket annyira elismertté, hogy a Mariánumot rájuk bízta.

A második, amit a nevelés megpróbál a nevelőben: saját személyes hitelessége. A legkorlátoltabb kisgyereket se lehet becsapni,³⁸ s még a fogatékos,

³⁶ „A jól képzett nevelő könnyen tud alkalmazkodni azoknak tudásszintjéhez, akiket oktatnia kell; viszont a legnagyobb jóakarát sem tudja pótolni a hiányos felkészültséget.” *Bizalom és bátorság*, 85.

³⁷ Feltűnő, mennyire fontosnak tartotta a korai nevelés eredményességét.

³⁸ LEV NYIKOLAJEVICS TOLSZTOJ: *Anna Karenina*, ford. Németh László, Új Magyar Kiadó, Budapest, 1952, 290. „A tettetés, bármiféle, megcsalhatja a legokosabb, legéle-

beteg gyerekek is tudják, mikor sumákol a felnőtt.³⁹ A gyerekközeg megpróbálja és mérlegre teszi önmagunknak adott válaszainkat, és szembesít azzal, ha hamisak vagyunk. Talán úgy van ez, hogy a hitelesség képes a bizalmat (hitet) ébreszteni és csak a hívő/bizalommal közeledő gyereket lehet nevelni.

A hitelesség légkörét, meglétét nem a sikeresség vagy a jó választások, győzelmek adják meg, ez tekintélyt adhat, ami szintén fontos. Mégis: több erőt és életet teremt, ha valaki közel enged magához saját kudarcait, egyáltalán: azt a tényt, hogy szünetlenül tanul maga is és halad (botorkál) a saját útján. Elfogadva magát, saját korlátait és vereségeit, beismerve bűneit és nem szégyenkezve, hanem bizalommal továbblépve válik a nevelő egyre hitelesebbé, és ebből tud a tanítvány is erőt kapni. Ha nem tudja közel engedni magához saját megakadásait, bűneit, akkor falat épít maga és az élet közé: s ezeken a tereken hitelét veszíti. Ezért a nevelői hivatás hívást jelent a megtérésre, a metanoiára, a folyamatos változásra.

A harmadik próbatétel ezzel kapcsolatosan éppen a folyamatos megújulásra és nyitottságra való kihívás: minden korosztály, évfolyam, osztály, csoport és személy más. Kétszer nem fordul elő ugyanaz a helyzet, a rutinmegoldások nem működnek. Emberi természetünk egyik – Jung szerint legnagyobb – vétké a lustaság. Ha valamit megtaláltunk, ami működik, lehetőleg ragaszkodunk hozzá és nem keresünk újabb megoldásokat, könnyebb a rutin. A nevelés folyamata azonban nem igazodik ehhez a kényelemre törekvő, gravitáló irányhoz: bizonyosak lehetünk abban, hogy nem fog működni ugyanaz a válasz kétszer. Ezért, aki nevel, sosem lehet kikapcsolva, szüntelen éber és frissen figyel, nyitottan az előre sosem kiszámítható élet kihívásaira. Saját személyisége fejlődése, változása természetes következménye ennek a szüntelen nyitottságnak, s ezért vannak fiatalos idős pedagógusok is. De ez a szüntelen változásra való készség próbára is tesz: egyre mélyebben érint és a szív legbelsejéig hat. Így azután nagy a kísértés megállni és megkeményedni, kiégni, megkeseredni is: így elkerülni azt a hívást, amely a legbensőnk átalakulását kínálja.

A negyedik szintje a próbának: a nevelő hite/bizalma. Mert a neveltek nem működnek logikusan, elvárásainknak megfelelően, és reakcióik gyakran reménytelenséget, kudarcot, tehetetlenségérzést okoznak a nevelőnek. A reménytelenség ellenére hinni, a kudarc láttán bizalommal újra kezdeni, a tehetetlenséget és az ebből fakadó belső bizonytalanságot leküzdeni és folytatni: ezek valós helyzetek. Látni, ami nem látszik, olyasmibe bízni, ami nem ad hírt magáról, ez a hit csak annak lehetséges, akiben kigyúlt a szeretet.

Az ötödik szint a szeretet próbája. Szerető, valóságos emberi kapcsolat nélkül nincs nevelés.

És van még egy szintje a nevelésnek, amelyet talán alázatnak nevezhetünk: annak biztos tudása, hogy a személy fejlődése, kibontakozása nagyobb dolog

---

sebb eszű embert; de akármilyen művészin leplezik, a legkorlátoltabb gyerek is fölisméri és elfordul tőle.”

³⁹ POLCZ ALAINE: *Meghalok én is?*, Jelenkor, Pécs, 2007,

annál, amit mi, emberek emberi eszközeinkkel létrehozni tudunk.⁴⁰ Egy rajtunk kívül álló, biztosan és ellenőrizhetetlenül zajló folyamat ez, amelyre rá is hagyatkozhatunk. Az élet kibontakozásának, a rügy kinyílásának története. Minden erőnk kell hozzá, de egy millimétert sem tudjuk a szirmokat kinyitni: a növekedést Isten adja.⁴¹ Ez a szemlélet felszabadító és erőt adó, felelősségünket nem veszi el, de távlatot nyit. Terézia anyja gyakran mondta, hogy többet beszéljünk Istennel a gyerekről, mint a gyerekeknek Istenről. És ebben a felismerésben ott látszik az ő nevelői erejének forrása is.

Milyen hát egy szerzetesrend lelkiisége, amely olyan szolgálatot vállal magára, amely folyamatos személyes kapcsolódást jelent a valóság elemi részével, vagyis a gyerekekkel?

Kapcsolatban van a kiszámíthatatlan, mindig új arcot mutató, Isten teremtette emberi valóval, csodákat él át és tehetetlenségbe ütközik, tapasztalatokat szerez saját működéséről és szembesül saját képességeivel és korlátaival, részt és felelősséget vállal az élet szolgálatában, és ki van szolgáltatva az élet törvényszerűségeinek. Az evangéliumi élethelyzetek elevenednek meg. És Mária sorsa, küldetése jelenik meg, minden nevelő nő alappéldájaként.

Hazafiasság

A hazafias érzés, a saját nemzethez való elkötelezett ragaszkodás sok lendületet ad, könnyebb is anyanyelvi területre menni misszióba. A kisebbségi lét megtapasztalása azután további érzékenységet fejleszt ki: azonosulást minden hátrányos helyzetűvel. Úgy tűnik, az a nemzeti elköteleződés, amely sorsközösséget vállal a kisebbségben élő honfitársakkal, aktív segítséget ad, tágasabb szemlélethez, egyetemesebb érzékenységhez vezet.

A hazafiságnak, nemzeti érzésnek a katolikus egyházon belül bizonytalan a helye, mert az egyház egyetemes és nemzetek felett álló, ugyanakkor nemzeti közösségeken alapuló szervezete van. Előbbi tulajdonsága miatt átsiklik a nemzeti érzés valóságán és az egyetemes emberi családdhoz tartozás egyenlőségét hangsúlyozza, utóbbi sajátossága miatt a helyi kisebbségekkel szemben lehet a többségi nemzet képviselője, asszimiláló-elnyomó hatalmi tényező,⁴² másfelől a nemzeti érdekek képviselője.

⁴⁰ „Amit Isten nem küld, azt én sem tudom adni.” Terézia anyja levele 1874. 01. 29. In: *Bizalom és bátorság*, 86.

⁴¹ Vö. 1Kor 3,6.

⁴² Ez különösen fájdalmasan tapasztalható a moldvai magyar csángók római katolikus egyházi közösségeiben, ahol a román nemzettudatú papok, illetve a iași püspökség a román asszimiláció tudatos eszközei: sem az énekekben, sem a misézésben, szentségek kiszolgáltatásában, hitoktatásban nem engedik az anyanyelv használatát. Ugyanezt tapasztaltam a felvidéki Abaújszínán (Kassa mellett), családom gyökereinél: az 1940-es évektől a tiszta magyar nyelvű faluba csak olyan papokat helyeztek, akik nem tudtak magyarul. A templomi teljes liturgia szlovák nyelvű, és

Fontos látni, hogy a keresztény egyház(ak) tanításának fontos szerepe van abban, hogy minden nemzet egyenlőségének, egyenértékének eszméje a világon ma már – elvi szinten – mindenki számára elfogadott. Ebből fakadóan mindenki, aki egy-egy elnyomott nép vagy közösség ügyét magáévá teszi, az igazságosság győzelméért is küzd.

A nemzeti érzés és a vallásos hit kapcsolata több ponton is rejthet csapdákat. Mindezt oda vezetem vissza, hogy felbomlottak azok a természetes emberi közösségek, ahol a nyelv, a kultúra, a nemzet és vallás egyazon közösség tagjai számára adottak voltak. Ebből az egységből kivetődve, de vágyva rá, kísérletek történnék az egység erőszakos visszaállítására (pl. aki magyar, az keresztény, aki nem keresztény, nem igazi magyar), vagy új alapon szervezésére (kereszténység előtti ősi magyar vallás visszaállítása, illetve valamilyen keverék létrehozása, amibe mindenki beleférne), vagy lemondás mindenféle egység lehetőségéről (ki-ki kövesse saját megtalált útját, és ez nem tartozik senkire). Az látszik, hogy mai világunk egyik sebesülése éppen ez: gyökeresztettségünk és közösség utáni sóvárgásunk, miközben fulladozunk az individualizmus hullámaiban.

A saját nemzeti kultúra és nyelv iránti elköteleződés a 19. századi romantika korában, a magyar reformkor idején egész Európában általános légkör volt. Számos nép irodalma ekkortól indult virágzásnak, ez a nyelvújítások kora. A több száz államra tagozódott Németországban a nemzeti egységet különösképpen is a nyelvi egység szimbolizálta, és érthető, hogy ebben a hazafias lendületben a bajor király anyagi támogatást is nyújtott Terézia anyáékhoz az amerikai német telepeseknek szervezett iskolákhoz.

Természetes lépés, hogy saját családunk, népünk bajait gyógyítjuk elsősorban. És úgy látszik, a világ működése éppen az, hogy a saját körben elkezdett, sok kezdő energiát, lendületet adó munka idővel kitérül és alkalmassá tesz arra, hogy befogadjuk gondoskodásunkba a másikat – a más nemzetűt, fajút, vallásút is.⁴³ Mert van hova befogadni: van (lett, született már) egy közösség, amely befogad, vagy inkább: elfogad, tisztelettel, sőt csodálkozással és bámulattal akár, anélkül, hogy asszimilálni akarna. E nélkül a valóságos háttér nélkül erőtlen és egymás másságából meríteni nem tudó „világpolgáriság”, a sehová sem tartozás ernyedtsége és főleg inaktivitása jellemzi a sodródó egyént.⁴⁴

Terézia anyát a némettség szolgálata vonzotta, mikor missziós csapata élén Amerikába érkezett, az ottani püspök csodálkozott is, miért kellene a német telepeseknek német anyanyelvű oktatás: úgyis az a sorsuk, hogy beolvadjak-

---

ma már a temetéseken sem hangzanak fel a régi magyar énekek, akkor sem, ha a halott nem is tudott szlovákul.

⁴³ A reformkori magyarok számára ez fontos kérdés volt, Kölcsey gondolkodik erről a legmélyebben a Nemzeti hagyományokban.

⁴⁴ A liberalizmus egyik mai zsákutcájának tartom, hogy a saját nemzeti és közösségi értékek hangsúlyozásától félti a másik fél értékelését. Nem látok más valós lehetőséget, mint ezen az úton – a saját gyökerekből való életerőnyerés és annak természetes fejlődésének útján – végigmenni, és nem megrekedni az elején, nem visszatartani magunkat a bejárásától.

nak az angol nyelvű többségbe. Mindenütt oda érkeztek, ahol a német ajkú kisebbség oktatását szolgálhatták: Magyarországon Temesvárra, ahol Blaha Lujza – emlékei szerint – senkivel sem tudott magyarul szót érteni még az 1870-es években sem.

A nemzetiségi alapon szervezett iskola egyik sajátossága, hogy vallások felett áll: így volt ez Amerikában is és így lett Európa többi országában az újonnan alapított iskoláknál: Terézia anya előre tisztázta ezt a temesvári alapításnál is: mindenféle vallású gyermeket fel kíván venni, ha a katolikusok nincsenek elegenden. Ennek nem térítő célja van, egyszerűen nem zárja ki gondoskodásából a más vallású gyereket. Karolina nővér Amerikában ugyanezen a vonalon még tovább ment: a feketéknek is oktatást szervezett. A nemzeti érzés így vezet az ökumenikus szemlélethez, illetve a kisebbségekkel való együttérzéshez.

Szociális érzék

*a legdrágábbat, a legkedvesebbet,
az egyetlen, mi valóban Egyetlen:
indulás előtt léggömböd kosarában
találsz. És mindig, hajsza!
pontosan ennyi, sőt: ez
a túlsúly.*

*Választhatok:*⁴⁵

A szegénység alapérték Terézia anya számára.⁴⁶ És itt definiálnunk kellene, mi a szegénység. Mert a szegénység rossz. És szegénynek lenni a lehetőségek hiányát jelenti: a (tovább)tanulási lehetőség,⁴⁷ a kulturálódás, ismeretek, a kapcsolatok,⁴⁸ összeköttetések, a széles látókör, a felelősség felvállalásának és

⁴⁵ FODOR ÁKOS: Szabadság, in: *Lehet. Válogatott, örökbefogadott és újabb versek*, Fabyen, Budapest, 1995, 60.

⁴⁶ „A szegénység rendünk lelkisége. Ha eltávolodunk tőle, kedves nővéreim, rendünk is hanyatlásnak indul.” Terézia anya leveléből, 1847. 05. 30. In: *Bizalom és bátorság*, 69.

⁴⁷ Ez pl. azt jelenti, hogy az erdélyi Nyárad-menti falvakban egy-egy zeneileg tehetséges kisgyerek korai képzése reménytelen, se hangszer, se oktató. A moldvai Diószénben egy tehetséges kisgyerek semmire nem tud jutni, mivel a román nyelvű általános iskola oktatási színvonala olyan alacsony, hogy a középiskolai felvételin eleve reménytelen indulniuk. A faluban ezért gyakorlatilag nem képződik értelmiség.

⁴⁸ A betegek, öregek helyzetében ez sokat jelent: milyen segítséget kap, milyen gyorsan, hogyan. Jó orvos, jó gyógyszer, jó körülmények: nem természetesek a szegényeknek.

gyakorlásának⁴⁹ lehetősége hiányzik, ha az ember szegény. Kiszolgáltatottság, védtelenség, bebiztosítatlanság, bezártság, tehetetlenség.

Akkor tehát másféle szempontból van itt a szegénységről szó. A szabadság feltétele, a szabadság következménye, a szabadság szinonimája.

Lényegesen leegyszerűsítve: aki szegény, ahhoz odajöhetnek a szegények. Közösségekben vannak, összetartoznak. Akinek pénze, összeköttetései, lehetőségei, azaz anyagi létbiztonsága van, az nem tud befogadni egy olyan valóságot, amelyből mindez hiányzik. És aki létbizonytalanságban él, kiszolgáltatva, nem tud szívből bízni olyanban, akinek ez idegen. Így tulajdonképpen lehetetlen a gazdag és a szegény közti mély emberi kapcsolat.⁵⁰ A szegénység az emberi kapcsolódás feltétele a szegények felé. És mindenki felé: kapcsolatainkban szabadság a szabadsággal, szegénység a szegénységgel találkozik, ha találkozik. Aki birtokán belül marad, csak onnan látja a másikat, felméri, értékeli, használja, de nem találkozik vele magával.

Ráadásul, aki gazdag, annak személyisége nagy veszélyben van. Lezárja és bezárja őt a birtok. A birtok tulajdonsága, hogy így szól: rajtam nyugszik a biztonság, béke, veszélytelenség, lehetőség, jólét: jól van így, legfeljebb még jobban legyen, de ne másként. Minél többed van, annál inkább sugallja, hogy ebben és ne másban találd a biztonságodat.⁵¹ A birtokon belül az osztozás szabadsága ismeretlen, az adás-elfogadás kockázata félelmetes. És ez minden változás-fejlődés akadály. Fejlődni csak birtokon kívül (a „pusztában”) lehetséges. A fejlődés szabadságot feltételez, az elengedés és nyitottság szabadságát.

Mindez nemcsak anyagiakban érvényesül, szellemi–lelki–erkölcsi–társadalmi stb. eredmények, tulajdonok is képesek ezt a mechanizmust működésbe hozni.⁵²

Két szempontból tartja fontosnak hát Terézia anya, hogy a közösség szegény legyen: az egyik, hogy értsen a szegényekhez, tudjon befogadni és kapcsolatot építeni a szegényekkel, vagyis a szociális érzék és képesség érzékenyítése miatt. Mert a gazdag könnyen talál a gyermeke mellé segítséget...⁵³ A szegénynek viszont sokszor arról sincs tudása, hogy mi minden lenne lehetséges, jogos, hasznos. A szegények ínségét nem érzi, aki maga nem szegény,

⁴⁹ A politikai félrevezetés, felhasználás egyik feltétele, hogy ne értse a másik pontosan és lényegileg azt a kérdést, amelyről a szavazata dönt, hanem a kampánynak higgyen.

⁵⁰ Ezt a népmesék is ismerik, a gazdag és a szegény mindig riválisok vagy ellenségek, de sose barátok, és sosincs köztük mély emberi kapcsolat, még ha testvérek sem.

⁵¹ Adakozni a szegények sokkal nagyvonalúbban és szabadabban szoktak, mint akik tehetősebbek, s gyakori tapasztalatom, hogy a gazdagabb pontosan feljegyzik, hova mennyit adott, még évek múltán is számon tartja, mintha igazán nem is adta volna oda, mintha még mindig hozzá tartozna és várna tőle/érte még valamit, leköteleződést, elismerést, akármit. Tudja a balkéz, mit adott a jobb...

⁵² „Törekedjetez mindenkor, egyre tökéletesebb szegénységre! Hagyjatok el minden fölöslegest, még ha apróság vagy önmagában szent dolog is az...” Teréz anyától idézi: *Bizalom és bátorság*, 69. (Kiemelés: T. K. P.)

⁵³ Teréz anya visszatérő mondása.

eszébe sem jut, hogy mi hiányozhat nekik, és saját érzéketlenségét észre sem veszi. Csak a valóságos tapasztalat segíthet, érzékenyíthet, puhíthatja meg a szívet.

Másfelől a szegénység, az elengedni tudó nyitottság az alapja annak, hogy a személy és közösség fejlődni, alakulni, kibontakozni tudjon, ne kösse meg a birtok, és ne fogja vissza semmi. Ez ősi keresztény tapasztalat, amely az újabb kori szerzetesi fogadalmakban kimondottan is megjelenik, mint szegénységi fogadalom,⁵⁴ a különböző keresztény megújulási mozgalmakat pedig gyakran kíséri a vagyonszegység, egyszerűség különböző formáinak keresése: az osztozás emberi közösséget teremtő és életben tartó formáinak megteremtésére szolgáló törekvés. A katolikus egyház szentmiséje a szegénység ilyen értelmű megélésének lehetősége: Jézus testét-vérét, önmagát adja és osztja szét a kenyér és bor színe alatt, kiszolgáltatva magát és a visszaélhetőségig (halál)ig odaadva, az odaadás és befogadás közösségét megteremtve és táplálva. Az eucharisztia szentsége, az osztozás és közösség életfakasztó ünnepe, Terézia anyánál központi érték.⁵⁵

Az ellentmondások törvénye

*Isten minden műve lassan és szenvedések árán jut előbbre,
de azután annál biztosabban áll, és pompásabban virágzik.*⁵⁶

50

Terézia anyának ebben a mondatában mély bölcsesség nyilatkozik meg. Ismertetőjelül Isten műve kezdetben annyit mutat meg magából, hogy ellentmondást, fájdalmakat kelt, s csak lassan, türelmet és kitartást igénylően halad. De aztán... és ez az aztán az igazi titok, mert bizonytalan, ellenőrizhetetlen időegységet jelent, egy „egyszer csak”-ot, amikor már alig hiszed, amikor már végigszenvedted, újra- és újra kezdted, aztán, biztosabban áll mindennél, és váratlanul pompásan-túláradóan virágzik.

Két pontja izgalmas ennek a tapasztalatnak: az ellentmondás és szenvedés megtapasztalása, amikor Isten műve megvalósításán fáradozunk és a váltás: e nehéz időszak termésének beérése, a szülés fájdalmának elfelejtése, az öröm és hála ideje.

Hogy Terézia anyja alapélménye volt az ellentmondás fájdalmas megélése, a történetéből többször ismerős. Az azonban, amire ennek a tapasztalatnak a birtokában jut, a világ működése törvényszerűségeinek mély megértéséről tanúskodik. A kereszt titka, ahogy többször nevezi ezt a felismerését, a húsvé-

⁵⁴ „A szerzetesi állapotban minden kötöttségtől mentesen, teljesen, osztatlan szívvel adhatjuk át magunkat Istennek és hivatásunknak.” Terézia anyja leveléből, 1863. 03. 06. In: *Bizalom és bátorság*, 67.

⁵⁵ „Napról napra éljük az eucharisziát, odaadjuk magunkat másokért és hálásan fogadjuk az ő ajándékaikat.” In: *Küldetések van*, 35.

⁵⁶ Terézia anyja leveléből, 1856. 10. 04. In: *Bizalom és bátorság*, 111.

ti titok: „Ha a búzaszem nem esik a földbe és nem hal meg, egyedül marad, ha azonban meghal, sok termést hoz.”⁵⁷ Jézus meghalt és feltámadt: az élet a halálból fakad. Ez a kereszténység középpontja, egyedül hittel megközelíthető lényegi magja. Nem támadhat fel, aki előtte nem halt meg, nem hozhat termést, ha előtte nem esett a földbe és nem halt meg, Isten műve nem születik meg általunk és bennünk, ha nem kelt ellentmondást és nem megy át a tűzpróbán. Az ellentmondás pedig az, aminek a neve is állítja őt: egyforma súlyú és erejű erők, értékek, szempontok, érdekek, igazságok, vélemények, érzelmek és irányok egymásnak feszülése, harca, amelynek éppen a küzdővonalában állunk, és a háború még nem dőlt el.⁵⁸ Kitenni magunkat az ellentmondásnak a szenvedést és a megtisztulás lehetőségét hozza: kitartó, türelmesen elszánt elviselése ennek a háborúnak, miközben figyelmünket, amennyire lehet, mindig visszavisszük bizalommal az élet forrásához: ez – lassan – eljuttat addig a pillanatig, amikor bekövetkezik az „egyszer csak”, a pillanat, amikor értelmet és mélységet, szépséget kap az addig vezető út és biztosan állva pompásan virágba borul. És addigra mi magunk is mások lettünk: a virágzás belül is megindul.

*Mire megtanulsz
Énekelni, dalod már
Rég nem arról szól*⁵⁹

Az E-szerzetes a Gratuitas Szerzetesteológiai Intézet
ingyenes, digitális, tudományos folyóirata.

⁵⁷ Jn 12,24

⁵⁸ Wer spricht von Siegen? Überstehen ist alles. RAINER MARIA RILKE: Requiem, in: *Die Gedichte*, Insel, Frankfurt am Main, 2002, 608.

⁵⁹ FODOR ÁKOS: *Idéző jelek*, Magvető, Budapest, 1979, 41.

